

NOVÁK VERONIKA

Hatalom a kereszteződéseken: a kikiáltás a középkor végi Párizsban*

„Kihirdették Párizsban a király nevében”, „Kikiáltották egész Párizsban” – ezekkel a formulákkal gyakran találkozhatunk a 14–15. századi francia krónikák, párizsi naplók lapjain. A rendeletek, békeszerződések kihirdetése az egyik legáltalánosabb, leghétköznapibb eleme az uralkodó és alattvalói között kialakított hivatalos híráramlásnak. Ismétlődő feltűnése az országos vagy helyi eseményeket rögzítő krónikák lapjain felveti a kérdést, vajon milyen formában, mekkora gyakorisággal, milyen hatást keltve jelent meg ez a hírközlési mód a megcélzott társadalmi rétegek körében.

A kikiáltó (*crieur public*) működése ezért az utóbbi évtizedekben is több francia történész érdeklődését felkeltette. Michèle Fogel nagydoktori munkája az információáramlás ceremóniáit járja körül a kora újkor Párizsában.¹ A hatalom fontos eszközeként kezelt ritualizált híradás az alkalomtól függően többé-kevésbé ünnepélyes kihirdetés mellett magában foglalta a királyi győzelmek vagy dinasztikus események alkalmából elrendelt körmenettel egybekötött misét, közös könyörgéseket és a *Te Deum* éneklését. Fogel értelmezése szerint ezek a ceremóniák a monarchia hatalmát építették fel minden alkalommal újra meg újra, hiszen a távol lévő király akaratát és tetteit közvetítették rendkívüli intenzitással az alattvalók életébe. A kikiáltásnak szentelt fejezetek legnagyobb részét a 17. század közepén működött Charles Canto kikiáltó anyagán, azaz a kihirdetések jegyzőkönyvein és a felolvasott szövegeken alapulnak. Az iratok alapján feltárul a kihirdetések térbeli elhelyezkedése, tematikája és évenkénti ciklikus változása.

A középkor utolsó századaiból sajnos kevés ilyen részletességű és ennyire átfogó dokumentum maradt fenn. Michel Hébert a Dél-Európában igen korán elterjedt közjegyzői intézmény forrásait aknázza ki tanulmányában, amely dél-francia kisvárosok kikiáltóinak tevékenységét vizsgálja.² Ezek a városi tisztviselők az általuk elvégzett kihirdetéseket közjegyző útján igazolták és jegyzőkönyveztették. Hébert a kikiáltót mint egy társadalmi szerep betöltőjét, az információt továbbító hangot tekinti. Lényeges megállapítása, hogy a kikiáltás lefolyását alapvetően a bevett szokások határozták meg, a folya-

* Tanulmányom megírását a Sasakawa Young Leaders Fellowship Found ösztöndíja segítette.

1 Michèle Fogel: *Les cérémonies de l'information dans la France du XVIe au milieu du XVIIIe siècle*. Paris, 1989.

2 Michel Hébert: *Voce preconia: note sur les criées publiques en Provence à la fin du Moyen Age*. In: *Milieus naturels, espaces sociaux. Etudes offertes à Robert Delort*. Travaux réunis par Élisabeth Mornet-Franco Morenzoni. Paris, 1997. (Histoire ancienne et médiévale – 47.) 689–701.

mat elemeit ezért nagyon ritkán jegyezték fel, megelégedtek a *more solito, ut consuetum est* kitételekkel, hogy jelezzék, minden a megszokott módon zajlott. Így a konkrét rituálé egyes fázisait nem könnyű megismerni.

A hétköznapi kihirdetések szürke egyformasága mellett a békekötések kihirdetése élénk színt jelent, amelyben a kikiáltó melletti kíséret, a trombitaszó és a harangzúgás mind az esemény örömteli fontosságát hivatottak kiemelni. Nicolas Offenstadt a százéves háború békekötéseinek publikussá tételét, kihirdetését vizsgálja, alapvetően krónikák és városi oklevélműanyag alapján.³ Minden adat arra mutat, hogy a béke kihirdetése szerves része volt magának a békefolyamatnak, mint annak lezárása és garanciája. A publikálás több szinten zajlott, a politikai elit, a résztvevők és a királyi intézmények a szerződés minden elemét tartalmazó változatot ismerhették meg, míg a társadalom többi része egy erősen lerövidített, csupán a békekötés tényére és a béke megszegőire váró büntetések ismertetésére korlátozódó szöveget hallhattak a kikiáltó révén. A rituálé egyes elemei szolgálhattak propagandisztikus célokat, a monarchia pozitív képének építését, de bírhattak rontáselűző erővel is, mint a kihirdetést követő harangzúgás.

Az elért eredmények ellenére látható, hogy Charles Canto elődeinek tevékenysége korántsem olyan mélységben ismert, mint az övé. Egy-egy részletesebb leírással ugyan találkozhatunk például a burgundi hercegi udvar számadáskönyveiben, krónikákban, közjegyzői iratokban és városi adminisztrációs dokumentumokban, mégis meglehetősen ritka az olyan hosszabb időtartamot felölelő forrás, amely egy-egy konkrét közösség, város esetében a kikiáltás mindennapjairól, kézzelfogható valóságáról képet ad. Hiszen még a francia királyság legelső városa esetében is kizárólag általánosságokkal találkozunk a vonatkozó szakirodalomban, például a kihirdetés helyszíneivel kapcsolatban.⁴

Mivel Párizs esetében a korai városi tanácsi jegyzőkönyvek és közjegyzői iratok hiányoznak, a középkori hivatalos híráramlás legfontosabb forrásai a krónikák leírásai mellett a Châtelet⁵ iratanyagából kerültek elő. A Châtelet, a párizsi királyi előljáró (*prévôt*) székhelye és a város első számú bírói és közigazgatási intézménye, több olyan dokumentumot hagyott maga után, amelyek lehetővé teszik működésének pontosabb megismerését a 14–15. század fordulóján. Például a Châtelet igazságszolgáltatási tevékenységének három évtét tárja fel egy egyedülálló forrástörredék, amely az 1389 és 1392 között lefolytatott büntetőpereket tartalmazza.⁶ Inkább az intézmény közigazgatási, rendfenntartási funkcióinak eredménye egy másik forráscsoport, a legkorábbi fennmaradt városi

3 *Nicolas Offenstadt*: Annoncer a paix. Publication et sujétion pendant la guerre de Cent Ans. Cahiers d'Histoire 1997. 66. sz. 23–36.; *Uő*: La paix d'Arras, 1414–1415: un paroxysme rituel? In: Arras et la diplomatie européenne XVe–XVIe siècles. Éd. Denis Clauzel–Charles Giry-Deloison. Arras, 1999. 65–80.

4 A középkori kihirdetési helyszínekről szólva mind *M. Fogel*, mind *N. Offenstadt Jean Favier* munkájára hivatkozik (Paris au XVe siècle. 1380–1500. Nouvelle histoire de Paris. Paris, 1974. 51.), amely általánosságban foglalkozik a párizsi térrel és ennek tagozódásával, a főbb utcákkal, hidakkal, kereszteszódásokkal.

5 *Ferdinand Lot–Robert Fawtier*: Histoire des institutions françaises au Moyen Age. II. Les institutions royales. Paris, 1958. 372–385.; *Louis Battifol*: Le Châtelet de Paris vers 1400. Revue historique 21(1896) 61. k. 225–264., 62. k. 225–235., 22(1897) 63. k. 42–55., 266–283.

6 *Henri Duplès-Agier*: Registre criminel du Châtelet de Paris du 6 septembre 1389 au 18 mai 1392. I–II. Paris, 1861–1864. *Bronislaw Geremek* híres munkájában (Les marginaux parisiens aux XIVe et XVe siècles. Paris, 1976.) a párizsi marginális csoportokról nagymértékben támaszkodik erre a forrásra.

rendeleteket és ítéleteket tartalmazó Színes könyvek (*Livres de Couleur*). Az *Archives Nationales* fennmaradt eredeti példányai (Doulex Sire Könyve, Régi Piros Könyv, Új Piros Könyv, Harmadik Piros Könyv, Zöld Könyv, Fekete Könyv, jelzetük Y1–Y6-ig) mellett több másolat is létezik (*Bibliothèque Nationale*, *Bibliothèque de la Préfecture de Police*), amelyek néhány esetben az időközben elveszett eredetüket is pótolják.

A híráramlás kutatásának szempontjából a legértékesebb forrásnak az ún. Régi Piros Könyv (*Livre Vieil Rouge*)⁷ bizonyult, ugyanis nagyszámú közigazgatási rendeletet tartalmaz, mégpedig nagyrészt a kikiáltás során elhangzott szövegek bejegyzésének formájában, amelyet legtöbbször követ a kikiáltó tanúsítványa arról, hogy hol és mikor tett eleget a rá rótt hirdetési kötelezettségnek. Sajnos, a sorozat nem folyamatos, a dokumentum nem tartalmazza az adott időszakban elhangzott összes kihirdetést, vizsgálatukból tehát nem lehet általános vagy statisztikai jellegű megállapításokat tenni. Eredetüket tekintve a kikiáltott szövegek egyrészt királyi rendeletek publikálásra átalakított változatai, másrészt a városi igazgatással összefüggő helyi rendeletek (*ordonnances de police*). A témák között találkozhatunk a *prévôt* vagy a király által jóváhagyott céhstatútumokkal, a kereskedelmet, piactartást szabályozó intézkedésekkel, vámszabályokkal; igen sok rendelet foglalkozik a városi köztisztasággal, személtlerakással, valamint a fegyverviselés korlátozásával, a munkaképes koldusok és leprások eltávolításával, az idegenek ellenőrzésével, egyszóval a közbiztonsággal, ami ebben az időszakban, a Burgundi–Orléans-i szembenállás, majd polgárháború időszakában igen komoly gondot jelentett. A könyv, a benne feljegyzett szövegek keletkezési körülményei miatt nagyon sokat elárul a hivatalos információ közvetítésének körülményeiről, ezért meglepő, hogy a Châtelet Régi Piros Könyvét eddig még nem használták fel a híráramlás kutatásában.

„Tudtára adjuk mindenkinek”

A Piros Könyvben feljegyzett, és a kikiáltó bejegyzése szerint kihirdetésre is került szövegek megformálása meglehetősen sokszínű. Sok esetben a párizsi *prévôt*-hoz intézett királyi pátens szövege szerepel, máskor a *prévôt* kikiáltást elrendelő parancsa, megint máskor maga a városi helyszíneken felolvasott szöveg, amelyet megelőz a rövid rendelkezés: „Soit crié de par le Roy nostresire et de par le prévost de Paris ès lieux accoustumez à faire cris”. („Kíáltsák ki a király és a párizsi *prévôt* nevében a megszokott helyeken”). Néhány esetben egymás után megtalálható a királyi rendelet szövege és a kereszteszódésekben felolvasott változata is. A szövegek lehetnek nagyon rövidek is, három-négy mondat terjedelműek, máskor azonban részletekbe menő rendeleteket olvastak fel, amelyek például az istenkáromlás egyre súlyosbodó büntetési módjait vagy a kocsmákban történő borkimérés és vendégfogadás szabályait taglalták.⁸

A rendeletek természetüknél fogva a királyi vagy a helyi hatalom akaratát közvetítették a párizsiak felé, alapvető céljuk a parancsolás vagy a tiltás volt. Így egyáltalán nem meglepőek az olyan szövegkezdő formulák, mint „Megtiltjuk mindenkinek”, „Megparancsoljuk”, „Elrendeljük” vagy „Elrendeltetik”, „Megtiltatik a király nevében” (*Nous defendons a tous*, *Nous commandons*, *Nous ordonnons*, *Il est ordonné*, *L'en fait deffense de par le Roy*). Annál szembetűnőbb azonban, hogy a rendeletek többségének megfogalma-

⁷ Archives Nationales, Párizs, Y2. (=Y2)

⁸ Y2 fol. 108. és Y2 fol. 135v.

zásában az első, kiemelt helyre nem valamiféle hatalmi viszonyokat kifejező, engedelmességre felszólító kifejezés kerül, hanem a tudásra, ismeretre utaló formula. A leggyakrabban előforduló kezdés a „Tudatjuk mindenkivel” és a „Tudni való, hogy” (*On fait assavoir a tous*, illetve *C'est assavoir*), de sűrűn találkozunk egy olyan hosszabb, egy-két, néha több mondatból álló bevezető résszel, amely valamiképpen indokolja a rendelet kiadását. Ez a narrációszerű bevezetés gyakran utal arra a tényre, hogy a király vagy a *prévôt* tudomást szerzett valamiféle visszásságról, és ennek elrendezésének céljából rendelkezik: „Mivel tudomásunkra jutott több rangbéli és egyéb ember keresete és panasz”; „Mivel számos panasz érkezett a *prévôt*-hoz és a királyi ügyészhez”.⁹ Más esetekben politikai események szolgálnak magyarázatul: „Mivel öfelsége a király menlevélvel nagyszámú nagyúr és más nemes érkezik Angliából, kilencszáz vagy ezer lovas, akik öfelsége a királyhoz jönnek Párizsba, különféle Istennek tetsző, valamint öfelsége és a királyság becsületét érintő ügyek miatt”.¹⁰ Uthalhatnak a kezdő mondatok arra is, hogy a kihirdetendő rendelet már ismert, vagy annak kellene lennie: „Bár már több ízben és számos alkalommal kikiáltották és közhírré tették a király nevében az útkereszteződéseken és a szokásos kiemelt helyszíneken”.¹¹

Látható, hogy a tudás témája hangsúlyos szerepet játszik az elhangzott rendeletszövegek megfogalmazásában. A nyílt oklevél formában megjelenő királyi rendeletek szintén tartalmazznak ilyen elemeket, például a kihirdetést elrendelő rész végén a formulát: „úgy, hogy senki ne hivatkozhasson joggal tudatlanságára” (*que nul ne puisse pretendre juste cause d'ignorance*). Ez a kitétel természetesen a hatalmi diskurzusban betöltött szerepe mellett lényeges jogi problémákra is utal, a törvény nem ismeretében elkövetett bűnök és a tudatlanság mint enyhítő körülmény kérdésére. A tudás problémája vetődik fel akkor is, amikor a 15. század elején az ingadozó hatalmi erőviszonyok miatt gyakran vontak vissza királyi rendeleteket és hoztak helyettük újakat. Ezek a pátensek néha az addig történt események új hivatalos értelmezését tartalmazzák, mint például a vezetőjéről, egy mézárósról elnevezett párizsi Caboche-felkelés és reformmozgalom (1413. május–augusztus) utáni visszarendeződés idején, amikor az addig királyi beleegyezéssel történő tevékenység mint lázadás és felségsértés jelenik meg az egymás után kiadott és számos helyszínre elküldött pátensekben (1413. augusztus 29., szeptember 5., szeptember 12.).¹² A királyi oklevelek bevezetői ezekben az esetekben mindig rosszul informált-ságra hivatkoznak, amely azonban megszűnt, és így a helyes döntés ismét lehetővé vált: „számos dolgot elítélendő, hazug és lázító módon tudattak velünk [...] de azóta már teljes bizonyosságot szereztünk és most is biztosak vagyunk benne és tudjuk [...] kívánjuk, hogy a dolgok igazságát mindenki tudja meg”.¹³ A szabály vagy az igazság ismerete itt is és a kihirdetett szövegekben is kiemelkedő politikai érték, és már önmagában is a helyes viselkedésre vezet, vagy kellene hogy vezessen. A politikaelmélettel is foglalkozó középkori írásokban, királytűkrökben vagy akár a bibliakommentároknál a király személyével kapcsolatban nagyon gyakran felmerül ilyen vagy olyan módon a tudás, a bölcsesség problémája: az ideális király bölcs és előrelátó, a klerikus szerzők viszont gyakran emlé-

9 Y2 fol. 118., a fegyverviseléssel kapcsolatban; Y2 fol. 96v., a sertéskereskedelemtől.

10 Y2 fol. 111.

11 Y2 fol. 105v. és fol. 221.

12 Ordonnances des rois de France de la troisième race, recueillies par M. Secousse. IX. (= ORF IX.) Paris, 1755. 63–165., 167–170., 173–177.

13 ORF IX. 167–169.

keztetnek arra, hogy mint minden laikus, a király is csak korlátozott tudással rendelkezik.¹⁴

A rendeletekben megjelenő tudás-motívum jól megragadható képet rajzol a hatalom és a társadalom közötti ismeretátadásról. Egy párbeszéd ez, amelyben az alattvalók panaszaik (*clameurs, plaintes*) révén tudatják az uralkodóval a környezetükben felbukkanó visszásságokat, aki ezeket megfelelőképpen megismerve (*plainement ascertenez et informez*) rendelkezik a teendőkről, és ezt kielégítő módon tudomásukra hozza (*que nul ne puisse pretendre cause d'ignorance*).¹⁵ A dialógusban az irányító szerep nyilván a hatalomé, ő dönt az alattvalók felé kisugárzott információkról, a döntések háttérében megbúvó moztatórugók feltárásáról. És ez a hatalom nem közlékeny, a magyarázatként megjelenő elemekkel szűkmarkúan bánik. Nagyon sok a sztereotip formula, amelyek a ritualizált párbeszédet fenntartják, de a valóság megismeréséhez vajmi kevésbé járulnak hozzá. Az angol követek érkezéséről szóló már idézett rendelet szolgál az egyik legrészletesebb magyarázattal, de itt sem derül ki pontosan, hogy mi is a találkozó célja. Az *arcana imperii*, a hatalom titkának megőrzésére szolgálnak az olyan gyakran olvasható kitételek is, mint „bizonyos okokból, amelyek irányítanak minket” (*pour certaines causes qui nous meuvent*).

„Felolvastattam a lényegét és a tartalmát”

Mások olvasták el vagy hallgatták végig a rendeletszövegeket, és megint más közönség hallotta a kihirdetéseket. A két „műfaj” szövegeinek összehasonlításával képet kaphatunk az alattvalóig eljutó, ténylegesen ható királyi üzenetek tartalmáról. A békekiáltások esetében Nicolas Offenstadt megállapítja, mennyire különböző formában értesült az elit és a társadalom többi része a megegyezés tényéről. A Régi Piros Könyv is tartalmaz egy ilyen „népi” változatot: „Tudatjuk mindenkivel őfelsége a király és Franciaország főparancsnoka [*connétable*] nevében, hogy jó béke és megegyezés köttetett őfelsége a király és őfelsége Normandia hercege, valamint a hozzá csatlakozott egyéb, királyi vérből való urak között, úgy saját részükről, mint a két fél szolgálai, jóakarói és szövetségesei részéről”.¹⁶ A kikiáltó ezután felolvasta a béke megtartásához szükséges teendőket: tilos az javalléskedés tettekből és szavakban, valamint mindenki visszatérhet birtokaihoz és javaihoz, amelyeket bármi módon elveszített a harcok idején. És ha valaki többet akart volna megtudni az eseményekről, a szövegből kiderült, hová kell fordulnia: „amint ezek a dolgok és mások is teljesebben megtalálhatóak és kinyilvánítottak az erről szóló okiratban, amelyet ma hirdettek ki a Parlament bíróságán”, vagyis a többletinformációt is tartalmazó eredeti királyi rendelet szövegében.

14 Jacques Krynen: *L'empire du roi. Idées et croyances politiques en France. XIIIe–XVe siècle*. Paris, 1993. (Bibliothèque des Histoires) 208–217.; Philippe Buc: *L'ambiguïté du Livre. Prince, pouvoir, et peuple dans les commentaires de la Bible au Moyen Age*. Paris, 1994. 176–205.

15 Ez a párbeszéd Claude Gauvard szerint a király és a közvélemény között zajlik, mind a királyi rendeletek, mind a kegyelemlevelek tanúsága szerint. (Le roi de France et l'opinion publique à l'époque de Charles VI. In: *Culture et idéologie dans la genèse de l'Etat moderne. Actes de la table ronde organisée par le Centre national de la recherche scientifique et l'École française de Rome*. Rome, 15–17 octobre 1984. Paris–Rome, 1985. (Collection de l'École française de Rome 82.) 353–366.

16 Y2 fol. 139v., 1365. okt. 30.

Az egyszerű rendeletek esetében talán nem ennyire látványos a változás, és nem fejeződik ki ennyire tisztán a két változat közötti különbség, ráadásul nagyon kevés királyi rendeletnek ismerjük a kihirdetett formáját is. Szerencsénkre van egy eseménysor, amelynek kapcsán a Châtelet Piros Könyve két ízben tartalmazza a királyi rendeletet és az abból átfogalmazott kikiáltott szöveget is.

1407. november végén lesből támadó fegyveresek meggyilkolták Orléans-i Lajost, a király fivérét. Néhány nap alatt kiderült, hogy a felbujtó a király és az orléans-i herceg nagy hatalmú unokafivére, Félelemnélküli János burgundi herceg volt. A herceg és cinkosai elmenekültek a városból.¹⁷ A félelem egy újabb támadástól és a ráébredés arra, hogy bárki észrevétlenül tartózkodhat Párizsban, arra indította a királyi tanácsot, hogy lépéseket tegyen. „Bizonyos okokból, amelyek minket irányítottak és irányítanak”, a király november 29-én utasítja a párizsi *prévôt*-t, hogy sürgősen hirdesse ki: a fogadósoknak minden idegent be kell jelenteniük a Châtelet megbízottjánál még aznap este; hogy ha valaki bérbe adja a házát egy idegennek, szintén jelentést kell tennie róla; valamint, hogy a kapukat szigorúbban kell ellenőrizni, és fegyveresek nem léphetnek be a városba.¹⁸

December 2-án valóban körbejár az esküdt kikiáltó, Regnault de Juey, és kihirdeti, hogy a király elrendeli minden fogadósnak, hogy még aznap este be kell jelenteniük minden vendég nevét, ragadványnevét, lakhelyét és társadalmi állását, mégpedig írásban a *prévôt*, helyettese vagy megbízottai előtt. Ugyanígy, aki házát kiadja valakinek, két napon belül be kell jelentenie nevét, ragadványnevét, állapotát és lakhelyét, szintén írásban. Látható, hogy a gyakorlati megvalósítás felé tolódik a hangsúly, a határidők finomodnak, a bejelentendő adatokat felsorolják, és meghatározzák a bejelentés módját is. Eltűnik viszont a „bizonyos okok” említése, amely még az eredeti rendeletben is csak nagyon távolról utalt a közrendet felkavaró gyilkosságra, valamint a kapuk ellenőrzésének kérdése és a fegyveresek kitiltása, ez nyilván magának a *prévôt*-nak volt a feladata.

Az orléans-i herceg meggyilkolását követő rendkívül hideg és hosszú tél februárjában, amikor egész Párizs a zajló jég által elsodort Szajna-hidakkal foglalkozott, Félelemnélküli János elindult fegyvereseivel a város felé, hogy a király előtt bizonyítsa: a királyság érdekében gyilkoltatta meg fivérét, mint zsarnokot. Bajor Izabella királyné a burgundi katonai erő ellensúlyozása érdekében Bretagne herceget kéri meg, hozzon csapatokat Párizs környékére. A feszültté váló helyzet és a katonai jelenlét ismét szükségesé teszi néhány közbiztonsággal foglalkozó rendelet kihirdetését. Február 17-én Regnault kikiáltó a szokásos helyszíneken kikiáltja a *prévôt* részletekbe menő és konkrét büntetési tételeket tartalmazó rendeletét a fegyverviselésről, az idegenek bejelentéséről, az utcák éjszakai kivilágításáról, a tűzvész elleni óvintézkedésekről, valamint arról, hogy a fegyveresek ne fosztogassák a lakosságot.¹⁹ Ugyanezen a napon a királyi tanács levelet intéz a *prévôt*-hoz, amelyben értesítik, hogy több fegyveres csapat érkezett és érkezik a Párizs környéki falvakba, akik saját állításuk szerint „szép fivérünk a burgundi herceg” és „nagyon kedves és szeretett fiunk a Bretagne-i herceg” emberei; ez nagy rémületet kelt a lakosságban és gyors segítség híján még nagyobb gondokat is okozhat. Ezért utasítják a *prévôt*-t, hirdesse ki, hogy a fegyvereseknek fővesztés terhe mellett tilos fizetés nélkül

17 A gyilkosság és az egész korabeli francia társadalmi és politikai helyzet nagyszerű elemzése: Bernard Guénéé: *Un meurtre, une société. L'assassinat du duc d'Orléans 23 novembre 1407.* Paris, 1992.

18 Y2 fol. 245v.

19 Y2 fol. 251.

megszállni valakinél vagy ennyivalót rekvirálni.²⁰ Másnap, 18-án szombaton meg is törté-
nik a kihirdetés, ahol a *prévôt*-nak szóló levél helyett, amely egyrészt pontos tényeket kö-
zölt, másrészt a nyugalom megőrzésére vonatkozó taktikai szempontokat is tartalmazott,
az alábbi megnyugtató, ám kevésbé informatív szöveg hangzott el: „Tudatjuk a király ne-
vében, hogy a Párizsba jelenleg érkező és a jövőben várható fegyveresek a város őrzése
és biztonsága érdekében jönnek, és hogy jó biztonságban tartásuk a polgárokat és máso-
kat”. Ezek után hangzik el az az idegeneknek szóló tiltás, hogy nem szabad a párizsiakat
semmiképpen sem zaklatni vagy nekik kárt okozni, fővesztés terhe mellett.²¹

A kihirdetett szövegek értelmezését, a kikiáltások recepcióját a rendeletek hallgatósá-
gától származó forráscsoport alapján tudjuk megközelíteni. Ez a forráscsoport a párizsi
naplókából áll, mint például a Párizsi Polgár naplójaként emlegetett munka (*Journal d'un
Bourgeois de Paris*), amelyet valójában egy egyetemi klerikus, talán a Notre-Dame kápta-
lanjának tagja írt 1405 és 1449 között.²² Az itt szereplő kihirdetések egy része a közbiz-
tonság fenntartását célzó rendelkezés, mint például az 1405. szeptemberi sorozat: szept-
ember 12-én kikiáltják, hogy lámpást kell kitenni az utcára, az ajtókhöz pedig vizet;
19-én, hogy zárják be a pinceablakokat; 26-án pedig azt, hogy aki teheti, szerezzen be
fegyvert a város védelmének érdekében.²³ Hasonlóan a Régi Piros Könyvben feljegyzett
kikiáltott szövegekhez, valószínűleg ezek a rendeletek sem tartalmaztak érdemi informá-
ciókat, amelyek megmagyarázták volna kiadatásuk okait, de láthatóan a hallgatóság is a
gyakorlati tennivalókra összpontosított. Pedig a kikiáltásoknak mindig közvetlenül vala-
milyen konkrét esemény (1405 szeptemberében például ellenséges betörés a városba,
gyűjtögetés pinceablakon bedobott fáklyával, a burgundi herceg felkérése, hogy a város
fogjon fegyvert a királyság védelmében) volt az indítóoka.²⁴

Ugyanez figyelhető meg egy más típusú rendelet esetében is. 1411 őszén az
Orléans-párt, Jean de Berry herceggel és más szövetségesekkel együtt először levélben,
majd fegyverrel követelte, hogy Orléans-i Lajos gyilkosát büntessék meg. Októberben
Párizs környékét támadják, beveszik Saint-Denis-t és a Saint-Cloud hidat, amelynek
kulcsszerepe volt a szajnai hajózásban és a város ellátásában. A király október 3-án ren-
deletet adott ki a Parlamentnek, a párizsi *prévôt*-nak és az összes tartományi királyi fő-
tisztségviselőnek (*bailli*) címelve, amelyben hosszan ecseteli az Armagnac-ok gátlatlanságát,
majd lázadóknak és ellenségeknek nyilvánítja őket, és mind testüket, mind javaikat te-
kintve kiszolgáltatja őket (*abandonner corps et biens*).²⁵ Ezt a rendeletet 11 nap múlva kö-
vette egy második, amely értesíti a *prévôt*-t, hogy az Armagnac-ok le akarják taszítani a
királyt a trónról, beszámol arról, hogy Saint-Denist, a koronaékszerekkel együtt, és a
Saint-Cloud hidat már meg is szerezték, valamint számos egyéb gonosztettet is elkövet-

20 Y2 fol. 251v.

21 Y2 fol. 252.

22 A napló (= Journal) az egyik legizgalmasabb forrása a százéves háború második szakaszának.
Legjobb kiadásai: *Alexandre Tuetey*: Le Journal d'un Bourgeois de Paris 1405–1449. Paris, 1881.;
Colette Beaune: Journal d'un Bourgeois de Paris de 1405 à 1449. Paris, 1990. (modernizált szö-
veg). Hivatkozásainkban a Tuetey-féle változatot követjük.

23 Journal 2–3.

24 Az eseménytörténeti háttérrel napra pontosan jegyezte le a királyság félhivatalos krónikása:
Chronique du Religieux de Saint-Denys, contenant le règne de Charles VI, de 1380 à 1422.
Publ. par M. L. Bellaguet. I–VI. Paris, 1839–1852. (Collection de documents inédits sur
l'histoire de France. I. Histoire politique) III. 333., 341.

25 ORF IX. 635–637.

tek. Támogatóikat felségsértőknek nyilvánítja.²⁶ A két rendelet kihirdetési záradékai szerint a rendeleteket mind a bíróságokon, mind az útkereszteződéseken és szokásos helyeken ki kell hirdetni, sőt a 14-i rendeletet még a prédikációkban is meg kell említeni. A Párizsi Polgár az egész rendeletözünből azt jegyzi fel, hogy a párizsi *prévôt* „elérte, hogy kikiáltásák egész Párizsban, hogy az Armagnac-okat kiszolgáltattják, és aki meg tudja őket ölni, ölje meg és vegye el a vagyonukat.”²⁷

„Felmutatás és felolvasás”

A rendeletszövegek átalakulásainak vizsgálata után lássuk, mi történt a királyi akarat ezen megnyilvánulásaival, milyen körülmények, külsőségek között kerültek nyilvánosságra. A hatalom rituáléjai, reprezentációja a modern állam kialakulásának korszakában rendkívül kutatott téma, ahol a politikatörténet újszerű, kultúracentrikus változata játssza a legnagyobb szerepet.²⁸ Mivel a rendelet érvénybe lépése annak kihirdetésétől kezdődött, nagyon fontos volt ennek megfelelő helyeken és formában történő biztosítása. A legtöbb rendelet végén található egy a kihirdetést megparancsoló záradék, amely általában a párizsi *prévôt*-hoz és a kerületek élén álló királyi tisztviselőkhez szól, elrendelve, hogy a rendeletben foglaltakat bíróságaikon tarttassák be, valamint hirdessék ki. A rendeletek végén található utólagos bejegyzések, igazolások tanúsítják, mennyiben valósult meg a királyi akarat a kihirdetéseket illetően. A kihirdetés, nyilvánossá tétel első fóruma a párizsi Parlament volt, ehhez társult gyakran a Châtelet bírósága és a *Chambre des Comptes* (Királyi Kamara). Itt egy ülés keretében felolvasták az eredeti szöveget, majd bejegyezték az erre szolgáló könyvekbe: „Registrata, lecta ac in Curia [Parlament]i publicata; Publiées en Jugement au Chastellet de Paris”. Egy második, köztes lépcsőfokot jelentett a kihirdetésben, amikor a rendelet szövegét néha felolvasták a Parlament „ablakánál” (*ad fenestram*: az a hely, ahol a peres feleknek kiosztották a végzéseket a perek végén) vagy a Châtelet alsó szintjén, a közjegyzők termében is. A harmadik fokozatot és a legszélesebb nyilvánosságot a kereszteződéseknél történő kihirdetés jelentette, erről a párizsi *prévôt*, vagyis a Châtelet gondoskodott, és amint láttuk, az itt elhangzó szöveg nem egyezett meg a szűkebb körű, zártabb kihirdetések tartalmával.

A kikiáltás elsősorban egy személyes jelenléttel jár együtt: a szokásos helyeken megjelenik a jól ismert kikiáltó, változó nagyságú és összetételű kísérettel. Ez a kíséret lehet impozáns, mint például a békék kihirdetésekor: „Kikiáltva és kihirdetve trombitaszó mellett a szokásos kihirdető helyeken és tereken általam, Gervaise Le Fevre esküdt kikiáltó által Párizsban, MIIICLV október 30. vagyis utolsóelőtti napján, négy herold és őfelsége a király címerhordozója, valamint más nagyurak jelenlétében.”²⁹ Egy 1395-ös

26 ORF IX. 640–642.

27 Journal 12.

28 Culture et idéologie dans la genèse de l'État moderne i. m.; Représentation, pouvoir et royauté à la fin du Moyen Age. Actes du colloque organisé par l'Université du Maine les 25 et 26 mars 1994. Éd. Joel Blanchard. Paris, 1995. A leginkább kutatott problémák a hatalomhoz kötődő képzetek, a hatalom reprezentációja, külsődleges rítusai, a képi ábrázolás mint propaganda, a hatalom frott dokumentációja, a tér ellenőrzése mint a hatalom kifejeződése.

29 Y2 fol. 139v.

köztisztasági rendelet kihirdetésén Jacques Prevost kikiáltót több poroszló kíséri.³⁰ Egy kisvárosi kihirdetést a burgundi hercegi számlák őriztek meg: „Guillaume Berthet klerikusnak, a Trombitának mondott Lancelot-nak és Jehan de La Cote, Mascon város poroszló és kikiáltójának 20 sou tournois. Guillaume-nak, mivel a mondott város 9 helyszínén felolvasta a mondott leveleket [...] Lancelot-nak, mivel trombitaszóval ünnepélyesen kísérte az említett levelek kihirdetését a kikiáltás helyén [...] Jehan de La Cote városi kikiáltónak”.³¹

A kikiáltás, mint az nevéből is kitűnik, alapvetően egy hangokra épülő rituálé. Legkönnyebben, közvetlenül értelmezhető összetevője maga az emberi hang, amely a hatalom üzenetét közvetíti az egybegyűlt hallgatóságnak. Ez a hang sem egynemű azonban, bár ez a tény a Színes Könyvekben feljegyzett kihirdetett szövegekből nem derül ki, csak a melléjük nagyritkán, különleges körülmények hatására bekerülő részletesebb kihirdetési jegyzőkönyvekből. Ezekben ugyanis egy a kikiáltásban részt vevő személy először is felolvas egy rendeletszöveget, valószínűleg ezt tartalmazzák a Châtelet dokumentumai, majd vagy ő vagy valaki más a parancsot és a tiltást meg is ismétli kiáltó formában. Az előbbi burgundi számlából hasonló munkamegosztás tűnik ki: a klerikus felolvassa a szöveget, a kikiáltó pedig feltehetően elismétli a rendeletben foglaltak lényegét. 1398-ban, Saint-Mor des Fossés városkában a bohózatok előadását királyi engedélyhez kötő rendeletet rögtön a kihirdetést követően megszegették, és a kihirdetéssel megbízott párizsi lovas poroszló (*sergent a cheval*)³² erről be is számol feletteseinek. Jelentése szerint előző nap megkapta a könyvben is bejegyzett rendeletszöveget, elment Saint-Mor-ba, majd „miután felolvasta a fent említett rendeletet, a kikiáltások és kihirdetések szokásos helyszínén a város poroszlójával nagy hangon kikiálttatta” a tiltást, amely meglehetősen hasonló variánsa a felolvasott szövegnek.³³ 1406-ban a Parlament végrehajtója (*huissier*), Aleaume Cachemarée hirdette ki a Châtelet-ban a poroszlók közti per végzését, felolvasta az összes kapcsolódó oklevelet, majd megtiltotta, hogy szembeszálljanak határozataival. A bejegyzés után maga mellé vette az esküdt kikiáltót, együtt mentek a megszokott helyszínekre, ahol a kikiáltó felolvasta a bírósági végzés lényegét és tartalmát (*conclusion et teneur*), majd a szöveg szerint ezek után Cachemarée még egyszer kihirdette a tiltásokat (*inhibitions et deffenses*).³⁴ A rendelet vagy annak rövidített változatának (ha ezt jelenti a *conclusion* kifejezés) felolvasása, majd a benne foglaltak lényegének, vagyis a tennivalóknak és tiltásoknak a megismétlése mindkét szinten követi egymást, ez az eljárás is a kihirdetés gyakorlati (és nem informatív) oldalát hangsúlyozza, csakúgy, mint a kihirdetett szövegváltozatok.

A felolvasó és kiáltó emberi hanghoz ünnepélyesebb esetekben csatlakozott a trombitász, amelyet a krónikások gyakran mint a kihirdetés állandó, sztereotip kísérőjét jegyzik fel (*voce preconia resonantibus lituis, fut crié a son de trompe*). A trombitálás a városi élet más jeles eseményeihez is kapcsolódott, mint például a kivégzésekhez, bevonu-

30 Y2 fol. 105v.

31 Michel Mollat: Comptes généraux de l'État Bourguignon entre 1416 et 1420. II. Paris, 1966. 885–886.

32 *Sergent à cheval* – a városon kívüli ügyek intézésével megbízott rendfenntartók, hatósági emberek, szemben a vesszős poroszlókkal, *sergents à verge*, akik a Párizson belüli helyszíneken jártak el. Egymással rivalizáló, külön szervezeteket alkottak, külön védőszenttel és konfraternitással.

33 Y2 fol. 167v.

34 Y2 fol. 230v.

lásokhoz, így a városi közösségek gyakran állandó trombitást (*trompette, menestrier de trompe*) alkalmaztak, akik fel-feltűnnek a számlákban.³⁵ A leginkább örömteli események, békekötések, győzelmek, pápaválasztások hírének elterjesztéséhez a harangozás is hozzájárult. A harangzúgás nem korlátozódott a szóbeli kihirdetés idejére, és nem is kapcsolódott hozzá olyan szorosan, mint a trombitálás. Offenstadt szerint a harangozás valamiféle átmeneti rítushoz tartozik, a háborúból békébe való átlépést jelzi, és bajelhárító erővel bír, az ellenségeskedések visszatérését előzi meg.³⁶ Lehetséges, hogy tulajdonítottak mágikus erőt is a harangoknak, de éppen ilyen vagy még erősebb lehetett az öröm kifejezésének és az egész közösség kivétel nélküli értesítésének szándéka a harangozást elrendelő helyi vezetésben. A Párizs összes templomában egész nap zúgó harangok egyégy forrasztották, egy hangszekrényre tették az egész várost – senki sem vonhatta ki magát a hatalom által közvetített örömből.

A kikiáltás auditív oldala mellett, amelyet minden kutató kihangsúlyoz, rendkívül jelentős szerepet játszott a vizualitás, a látvány is. Az oklevél mint tárgy képviselte a benne foglalt hatalmi akaratot, a pecsétek, és még a pecséteket tartó selyemszalagok különböző színei is utaltak a rendelet fontosságára és a kiadó személyére. Látványa hitelesítette a felolvasott szöveget, akár kihirdetés közben, akár plakát formájában később – ez utóbbi főleg a kora újkorban terjed el, Charles Canto Párizs minden helyszínén, minden kikiáltása után a kihirdetett szöveget kiragasztja a falra.³⁷ Aleaume Cachemarée minden egyes általa felolvasott vagy felolvastatott okiratot hangsúlyozottan fel is mutat (*je fis et fis faire ostension et lecture*) mind a Châtelet bíróságán, mind a párizsi utcasarkokon. Más források is tartalmazznak utalásokat a látvány szerepére a nyilvánossá tételben. Ahogy az okleveleket megmutatják kihirdetésük alkalmával, visszavonásukat, érvénytelenítésüket is láthatóvá teszik. 1413-ban a párizsi felkelés és a burgundi párti reformerek tevékenysége nyomán megszületik egy részletes reformrendelet (Ordonnance Cabochienne), amelynek elfogadtatása teljesen a formák szerint zajlott, kihirdetéssel, parlamenti bejegyzéssel; ezért amikor fordult a kocka, és a hatalmat magához ragadó Armagnac-párt érvényteleníttetni akarta, ugyanilyen ünnepélyes körülmények között tették meg. A király személyes jelenlétében a Parlament nagytermében a kancellár rámutatott a rendelet kiadásának formai hibáira, majd az egész oklevélcsomagot, rendeletet és kapcsolódó királyi leveleket átadták Nicolas de Baye parlamenti írónak, aki azokat a király jelenlétében széttépte. Más okleveleket jelképesen téptek össze (*furent par signe dessirées*), mivel nem voltak meg az eredeti példányok.³⁸ Jean Petit 1408. március 8-i beszédét, amelyben igazságosnak mondta Orléans-i Lajos meggyilkolását, mint zsarnokölést, 1414 februárjában elítélték az egyetem teológusai, majd két nappal később, vasárnap a Notre-Dame előtti téren nagy nyilvánosság előtt el is égették a megtalált szövegeket.³⁹ A toulouse-i egyetem levelét, amelyben szembehelyezkedett a párizsi egyetem vélemény-

35 Párizsban a párizsi előljáróság (*prévôté*) számlái és rendes kiadásai (*Comptes et ordinaires de la prévôté de Paris*) között találkozhattunk egy trombitással a boszorkánysággal és felségsértéssel vádolt Jean Cimar kivégzésén 1399-ben. *Henri Sauval: Histoire et recherche des antiquités de la ville de Paris*. III. Paris, 1724. 258.

36 N. Offenstadt: *La paix d'Arras* i. m. 69–72.

37 M. Fogel: i. m. 99. passim.

38 *Alexandre Tuetey: Journal de Nicolas de Baye greffier du Parlement de Paris 1400–1417*. I–II. (= Baye.) Paris, 1885–1888., II. 142–143.

39 Baye II. 171.

nyével az egyházzsakadás megoldása érdekében követett taktika tekintetében, 1406 júliusában elégették Toulouse város kapuja előtt, három másolatát Avignon, Montpellier és Lyon kapujánál semmisítették meg.⁴⁰

A kihirdetés vizuális vetülete olyan helyzetet teremt, ahol a szöveg, az írott betű egyszerű tárgyként jelenik meg, amelynek ebben a kevésbé literátus társadalomban az elvagy felolvasáson túl is számos felhasználása lehet, pecsétjeivel a hatalmat jelképezi, az oklevél anyagi valósága részt vesz a benne foglalt gondolatok, döntések sorsában, felmagsztalják, elégetik, széttépik, vagy csak egyszerűen megmutatják az egész közösségnek.⁴¹

„A kereszteződéseken és a megszkott helyeken”

A kihirdetés rituáléjába szervesen beletartozik az is, hogy hol zajlik le. Tudjuk, hogy a társadalmi térhasználat – vagyis az, hogy milyen helyszínekbe helyeznek bizonyos cselekvéseket és az egyes helyek milyen jelentéstartalommal bírnak – rendkívül sokat elárul az adott társadalom kultúrájáról, értékrendjéről.⁴² Az egész középkori híráramlás egyik alapvető jellemzője az, hogy leggyakrabban a szabadban zajlott, így a városi tér, a város-szerkezet egyes elemei, a fontosabb középületek hatalmas jelentőségre emelkedtek.

Párizs esetében a nagy utcák (Saint Denis és Saint Martin utcák), a viszonylag kis számú kereszteződés és tér szerepe kiemelkedik mind a híráramlás, mind a gazdasági élet vagy a szociabilitás területén.⁴³ A 15. századi krónikák és naplók alapján az információáramlás legfontosabb csomópontjai a Palais – a királyi igazságszolgáltatás és közigazgatás székhelyéül szolgáló királyi palota – előtti tér, ahova leginkább a hivatalos hírek,

40 Chronique du Religieux de Saint-Denis i. m. III. 385–387.

41 Az írott szó különféle felhasználásairól ld. *Roger Chartier: Lectures et lecteurs dans la France d’Ancien Régime*. Paris, 1987.; *Natalie Zemon Davis: A könyvnyomtatás és a nép*. In: *Uő: Kultúra és társadalom a kora újkori Franciaországban*. Bp. 2001. 169–198.; *Emmanuel Le Roy Ladurie: Montaillou, egy okszitán falu életrajza (1294–1324)*. Bp. 1997. (Osiris könyvtár. Történelem) 336–345.; *Les usages de l’imprimé. (XVe–XIXe siècle)*. Sous la dir. de Roger Chartier. Paris, 1987.

42 A városi tér érzékelése, használata és ellenőrzése a témája *Élisabeth Crouzet-Pavan* tanulmányának: *La ville et ses villes possibles: sur les expériences sociales et symboliques du fait urbain*. (Italie du Centre et du Nord, fin du Moyen Âge). In: *D’une ville à l’autre: Structures matérielles et organisation de l’espace dans les villes européennes (XIIIe–XVIe siècle)*. Actes du colloque organisé par l’École française de Rome avec le concours de l’Université de Rome (Rome 1er–4 décembre 1986). Éd. Jean-Claude Maire Vigueur. Paris–Rome, 1989. (Collection de l’École française de Rome 122.) 643–680. Az *Annales. Economies, Sociétés, Civilisations* 34(1979) 5. száma a párizsi térrel foglalkozik, mint pl. *Robert Descimon–Jean Nagle: Les quartiers de Paris du Moyen Age au XVIIIe siècle. Evolution d’un espace plurifonctionnel (956–983)*. A hatalom, a városban elhelyezett díszfeliratok és a tér kapcsolatát vizsgálja *Armando Petrucci: Potere, spazi urbani, scrittura esposte: proposte ed esempi*. In: *Culture et idéologie* i. m. 85–97. A párizsi királyi bevonulások és körmenetek útvonalait elemzi *Novák Veronika: Ünnepi térhasználat Párizsban a 15. század első felében*. In: *A középkor szeretete. Történeti tanulmányok Sz. Jónás Ilona tiszteletére*. Szerk. Klaniczay Gábor–Nagy Balázs. Bp. 1999. 153–173. Végül a térhasználat és a színjátszás középkori problémakörével foglalkozik *Elie Konigson: L’espace théâtral médiéval*. Paris, 1975.

43 *J. Favier*: i. m. 22–23., 41–46., 51.

pénzváltási árfolyamok miatt volt érdemes menni; a Halles piac, az itt megforduló rengeteg ember, köztük számos vidéki vagy külföldi, valamint az itt lebonyolított kivégzések miatt; a bal parti Maubert tér, ahol gyakran verődött össze a tömeg zavaros időszakokban, és több lázadásnak is kiindulópontja volt; a Grève tér az itt található városi önkormányzat épülete (*Maison aux piliers*) és vásárok miatt; valamint a kapuk és a kikötők az itt belépő utazók, hírnökök miatt, akiktől az ott álldogáló járókelők gyakran kértek híreket távoli vidékekről. A párizsi kocsmákban, fogadóknál szintén sok hír cserélt gazdát, hiszen egymás mellett ült a zarándok, a csavargó, a jó fogásra leső bűnöző és a helybéli iparoslegény. A hivatalos információátadásban az alapvető kérdés a „szokásos”, „nyilvános” helyeknek (*lieux accoustumés, publics*) beazonosítása és értelmezése. Michèle Fogel összegyűjti az összes 17–18. században említett kihirdetési helyszínt, majd kategorizálja őket (egyházi intézmények, királyi hatalom támaszpontjai, gazdasági csomópontok), elemzi Charles Canto néhány konkrét útvonalát, amelyekből a helyszínek sorrendje is kiténik.⁴⁴ Arra a következtetésre jut, hogy a helyszínek egyenetlen eloszlása a városi térben, valamint a különböző tényezők miatt kihirdetési ponttá vált helyek fokozatos egymásra épülése azt mutatja, hogy a királyi hatalom még nem tudta ellenőrzése alá vonni a városi teret és ésszerűsíteni a hatalom és a társadalom kapcsolatát biztosító kihirdetést. A nagyrészt minden logika nélkül felépülő útvonalak és a ragaszkodás a régi helyszínekhez szerinte az archaikus térfelfogást tükrözi, amelyben a kiterjedés csupán úr a jelentőséggel bíró pontok között.

Hol voltak az egyes párizsi kihirdetési helyszínek a középkor végén? Több konkrét adat vagy szabályozás hiányában nem tudjuk, hogy létezett-e egy szokványos útvonal, és a „szokásos helyek” kifejezés egy állandó körre vonatkozik-e, vagy pedig a kikiáltók, illetve a Châtelet személyzete választották ki alkalmanként. A rendeletekhez csatlakozó tanúsítványok és kihirdetési jegyzőkönyvek, már amelyek említenek konkrét helyszíneket, rendkívül változatos képet mutatnak. Úgy tűnik, a helyszínek csoportját az éppen aktuális rendelet témája is nagyban meghatározta. 1408-ban az egyetem plakátok útján próbálta rávenni a párizsiakat, hogy jöjjenek el meghallgatni egy politikai prédikációt; ezt az akciót két rendeletben is megtiltották. A kihirdetés jól láthatóan az egyházi intézményeket célozta meg (négy templomnál is hirdettek), valamint a város legforgalmasabb helyszíneit, az információszerzés alapvető csomópontjait (Palais, Châtelet, Halles piac, Maubert tér, Saint-Severin, porte Baudoier és Croix du Tirouer kereszteszódések).⁴⁵ A kereskedelemmel foglalkozó intézkedéseket a Halles piacon, más vásárhelyeken és környékükön teszik nyilvánossá.⁴⁶

Egy mindenkit érintő témával, a város közbiztonságával foglalkozó, már említett 1407. november végi rendelet lehetővé teszi számunkra, hogy legalábbis egy konkrét esetre vonatkozóan rekonstruáljuk az általános kihirdetési helyszínek sorozatát. A felsorolás azt valószínűsíti, hogy a kikiáltó útvonalának egymást követő állomásai az eredeti sorrendben kerültek bejegyzésre. Regnault de Juey a jobb part szívéből, a porte Paris kereszteszódésétől indult, hirdetett a Palais előtt, az egyik Szajna-híd (Petit Pont) végén, átérve a bal partra kelet felé haladt három kereszteszódésen is megállva (Harpe utca egyik sarkán, a Saint-Severin kereszteszódésnél, a Maubert téren), majd visszatérve a jobb part-

44 M. Fogel: i. m. 28–50.

45 Az első rendeletet ápr. 1-jén, a másodikat 7-én hirdették ki. ORF IX. 293–294.

46 Y2 fol. 87v. 1388. febr. 20. és fol. 209v. 1403. dec. 19.

ra nagy ívben visszafordult nyugat felé, megállva a Grève téren és két fontos kereszteződésnél (a porte Baudoyer-nál és a Temple kereszteződésnél). Ezután hirdetett az egymással párhuzamosan futó két legjelentősebb utca (Saint-Martin és a Saint-Denis utcák) középső szakaszánál, a Halles piacon és végül még egy kereszteződésnél (Croix du Tirouer), amelyet az ott álló keresztből neveztek el.⁴⁷ A 12 helyszínből hattal találkozunk az egyetemi prédikációk elleni rendeleteknél. A helyszíneknek csak kis hányada kötődik intézményekhez, sokkal jelentősebb az aránya a központi fekvésű, népes kereszteződéseknek. A jobb parton a kikiáltó megáll három központtól távolabbi helyszínen is, valószínűleg valahol a hosszú utcák derekánál, a Fülöp Ágost-féle régi fal közelében, de a legtöbb kihirdetés a város szívében, a kora középkori Párizs határain belül hangzik el. Ehhez kapcsolódik, hogy a kapuk viszont teljesen hiányoznak az útvonalból. Pedig a négy legfontosabb utca végpontjain található fő kapuk (Saint-Honoré, Saint-Denis, Saint-Antoine és Saint-Jacques kapuk) minden bizonnyal hatalmas forgalmat bonyolítottak le. Egy 1400-as vámrendeletben a szokásos helyszíneken kívül említi a kikiáltó tanúsítványa a négy fő kaput,⁴⁸ ez megerősíti, hogy tényleg nem tartoztak a megszokott kihirdető helyek csoportjába.

Egyes rendeleteket több napon keresztül hirdettek ki. Egy köztisztasági rendeletet az első alkalommal a „nevezetes utcákban és máshol” kiáltottak ki, a második nap a szokásos helyszínekhez csatlakoztak a külvárosi utcák is, harmadik nap pedig csak a szokásos helyeken hangzott el ugyanaz a szöveg.⁴⁹ Az 1397-es júniusi Lendit vásárra vonatkozó textileladási kedvezményt szintén három alkalommal hirdették ki, június 20-án és 23-án a Saint-Denis és Párizs között félúton elhelyezkedő vásár területén és a párizsi szokásos helyeken, 25-én pedig a Halles piac posztóárusai előtt.⁵⁰ Az ismételt kihirdetéseknek, úgy tűnik, nem a hirdetési helyszínek számának növelése volt az elsődleges céljuk. A kétszáz évvel későbbi állapot jól példázza az ezzel ellentétes felfogást. Michèle Fogel a 17. századból néhány háromnapos kihirdetési sorozatot vizsgál meg, ahol az egyes napokon a kikiáltó szinte teljesen különböző városrészeket, helyszíneket jár be, átfedések szinte egyáltalán nem fordulnak elő.⁵¹

A kihirdetések, amellett, hogy egy társadalmi és kulturális jelentéssel telített térben zajlanak, rendelkeznek időbeli vetülettel is. A források töredékessége miatt nem vállalkozhatunk a hosszabb időmetszeteken belül kirajzolódó ritmus, esetleges ciklikus mozgás megragadására, ez az anyag is elegendő azonban arra, hogy egyes tendenciák kiemelkedjenek, például a kihirdetés napjának kiválasztásában. A legtöbb kikiáltás, a Piros könyvben feljegyzettek majdnem fele (33), szombaton történik. Hétfő és szerda (14 és 11) messziről követik a szombat népszerűségét, kedd, csütörtök és péntek (7, 6 és 6) pedig még ritkábban válnak kihirdetési napokká. Úgy tűnik, vasárnap nem hirdettek, legalábbis a kereszteződéseknél, bírósági kihirdetések, céhszabályzatok ünnepélyes kihirdetése ugyanis estek erre a napra. A szombati nap népszerűségét valószínűleg a vásárnak köszönheti – a Halles piacon például ezen a napon árusított a legtöbb kereskedő és kézműves.

47 Y2 fol. 235v.

48 Y2 fol. 181. Ugyanígy a szokásos helyeken kívül említik a kapukat egy közbiztonsági rendeletben, amelyben az idegenek városbaérkezését is szabályozzák. Y2 fol. 199. 1408. szept. 1.

49 Y2 fol. 111. 1395. szept. 29. és 30., okt. 2.

50 Y2 fol. 140.

51 *M. Fogel*: i. m. 40–50.

„Ófelsége a király esküdt kikiáltója Párizs városában”

Ha a 15. században Párizsban a kikiáltókról beszéltek, nem feltétlenül a király esküdt kikiáltójára (*crieur juré du roi*) gondoltak, aki a hivatalos városi és királyi rendeleteket kihirdette. Kisebb városokban, mint például a dél-francia területen, amelyet Michel Hébert vizsgált, a város egyetlen kikiáltója látta el az összes valamennyire is hivatalos jellegű kihirdetést: a rendeletek mellett idézéseket, ítéleteket, elárverezéseket, eladó árukat is kiáltott ki.⁵² Párizsban ezt a sokrétű feladatot nem egyetlen személyre bízták, a király kikiáltója mellett ugyanis létezett a kikiáltók céhe, amelybe a borok és testek kikiáltói (*crieurs de vins et de corps*) tartoztak, akik kezükben boroscáncsóval és kupával járták az utcákat, és az őket felbérelő kocsmáros borát reklámozták. Feladataik közé tartozott még a halottak és az elveszett személyek neveinek kihirdetése, de házasságokat, születéseket, vallásos konfraternitások gyűléseit is velük hirdették, csakúgy, mint kiadó házakat vagy elköborolt állatokat. Feladatkörüket az 1415 februárjában kiadott, és minden céh szabályzatát tartalmazó városi rendeletből ismerhetjük meg.⁵³ Képeken kupával és kancsóval ábrázolták őket, és a 15. század végére a halottkikiáltás mellett a temetések megszervezése, temetési kellékek kölcsönzése vált egyik legjobban jövedelmező tevékenységükké.⁵⁴ A Párizs város tulajdonában levő házak meghirdetését (*criées*) megint másokra, mégpedig a Châtelet poroszlóira bízták, illő fizetség ellenében.⁵⁵ Egy-egy házat a számlák szerint négy alkalommal hirdettek, az azonban nem derül ki, hogy hol és milyen formában. A hivatalos, céhbe tömörült, királyi vagy a város szolgálatában eljáró kikiáltók mellett sokan mások is hallatták a hangjukat Párizs utcáin. A mozgó árusok legkülönbözőbb portékákat kínáltak éneklő hangon, kiáltásaikat több forrás is megőrizte.⁵⁶

A királyi kikiáltók hangja tehát belesimult egy alapvetően zajos, figyelemfelkeltő kiáltásoktól hangos környezetbe, amelyből azonban az általa képviselt hatalom, a tevékenységét kísérő ünnepélyes rítusok, az esetleges trombitaszó markánsan kiemelhették. Valószínűleg a kikiáltó személyére is sugárzott ebből a presztízből, társadalmi helyzetét azonban nem ismerjük jól. A 17. században a párizsi kikiáltó hivatala egy jól jövedelmező, keresett állás volt, a késő középkori Dél-Franciaországban szintén szép pénzeket fizettek a hivatal betöltéséért, és általában hosszú ideig meg is őrizték állásukat.⁵⁷ Párizsban és délen is nagyon gyakori volt az átfedés a poroszlók és a kikiáltók, például a

52 M. Hébert: i. m. 699–700.

53 ORF IX. 278–280.

54 Yvonne-Hélène Le Maresquier-Kesteloot: Les officiers municipaux de la ville de Paris au XVe siècle. Etude et édition du registre K 1009 des Archives Nationales. Paris, 1997. 64–65.

55 Alexandre Vidier-Léon Le Grand-Paul Dupieux: Comptes du domaine de la ville de Paris. I. 1424–1457. Paris, 1948. 54.

56 A költőket már a 13. században is meghílették az utcai kiáltások, mint Guillaume de la Villeneuve-öt, a 16. századból pedig már számos ilyen mű fennmaradt. Ezek megtalálhatóak: Alfred Franklin: La vie privée d'autrefois. Arts et métiers, modes, moeurs, usages des Parisiens du XIIe au XVIIIe siècle, d'après des documents originaux ou inédits. II. L'annonce et la réclame. Les cris de Paris. Paris, 1887. 133. passim. Clément Janequin 16. századi zeneszerző is felhasználta utcai kiáltásokat „Voyez ouyr les cris de Paris” kezdetű, 1505 és 1530 körül keletkezett művében. Idézi: Nicole Crossley-Holland: Living and dining in Medieval Paris. The household of a fourteenth century knight. Cardiff, 1996. 220–226.

57 M. Fogel: i. m. 23–24.; M. Hébert: i. m. 694–695.

borkikiáltók között is. A poroszlok a Châtelet bírói hatalmának képviselőjében gyakran végeztek hirdetési feladatokat is.

Korszakunk ismert párizsi királyi kikiáltói a következők: Gervaise Le Febvre (1365), Jehan Lemaire (1384–1391), Giraudin Le Coq (1392–1393), Jacques Prévost (1394–1400), Regnaut de Juey (1406–1408).⁵⁸ Létezik egy dokumentum, amely felsorol 1602 párizsi polgárt, akik 1418-ban letették a kötelező esküt a burgundi herceg mellett.⁵⁹ Ezt a listát átvizsgálva találkozunk mind Lefebvre, mind Lemaire, Le Coq és Prévost névvel is, a rokonság azonban egyáltalán nem biztos, egyrészt a nevek gyakorisága, másrészt a nagy lakossági fluktuáció miatt. Fennáll a lehetősége viszont, hogy a négy kikiáltó valóban a befolyásos, vagyonos családokból került ki.

Egy esetben találkozunk a királyi kikiáltó pecséthasználatával is. Jacques Prévost 1395. június 30-án kihirdetett egy rendeletet a prostituáltokról, majd a kihirdetés elvégzésének igazolását le is pecsételte saját pecsétjével, amely vászonturbános fejet ábrázolt (*une teste enlevée et liée d'une toalle autour*).⁶⁰

„Párizs városának polgárai és egyéb lakosai igen nagy számban”

A Châtelet dokumentumai között őrzött kikiáltási anyagokból sajnos a hallgatóság teljes mértékben hiányzik.⁶¹ A helyszínek kiválasztása azonban már önmagában is garanciát jelent arra, hogy sokan tartózkodtak hallótávolságon belül. Ennek voltak hátrányai is, az emberek azonnal és határozottan reagálhattak a hallottakra. 1382-ben hadiadót vetettek ki, a rendeletet a Châtelet-ban fel is olvasták, be is jegyezték, de érvénybe csak a kihirdetés után lépett volna. Senki sem merte azonban vállalni a kikiáltást, félve a feldühödött tömegtől. Kéthónapnyi várakozás után végül akadt egy vállalkozó, aki lóháton kiment a Halles piacra, kihirdetett egy álhírt, amely mindenkinek felkeltette az érdeklődését, majd megsarkantyúzva lovát, bejelentette az adókivetést és elvágatott.⁶²

Vajon mekkora érdeklődés kísérhette a királyi kikiáltó tevékenységét, ha mondjuk éppen egy köztisztasági rendeletet vagy egy céhstatútumot hirdetett ki? És hogyan hallgatták a párizsiak a közbiztonságra vonatkozó intézkedéseket vagy a vadászati tilalmakat? Kíváncsian vártak vajon a királyi üzenetre vagy fásultan fogadták az életüket irányító rendelkezéseket? Az biztos, hogy rendkívül nagy volt az információéhségük. A korszak, amelyben éltek, az egyházszakadás és a százéves háború utolsó szakasza ismételt hatalomváltásokat, változó hivatalos álláspontokat, polgárháborús küzdelmeket, véres hadi eseményeket tartogatott számukra, az információs csatornák viszont meglehető-

58 Az évszámokat a Piros könyv bejegyzései alapján állítottuk össze.

59 1418 augusztus–szeptemberében a hűségeskü letételével egy időben keletkezett az a 11 méter hosszú pergamentekercs, amely elvileg az összes párizsi polgár nevét megőrizte, hiszen az esküt mindenkinek kötelező volt letenni. Nyilván voltak azonban, akik pártállásuk miatt igyekeztek kibújni a kötelezettség alól. A listát publikálta: *Le Roux de Lincy–L. M. Tisserand*: Paris et ses historiens aux XIVe et XVe siècles. Paris, 1867. 371–389.

60 Y2 fol. 97v.

61 A fejezet cím egy 1436. ápr. 14-én kihirdetett királyi amnesztialevél hátulján olvasható igazolásból származik. A közkegyelmet először a Notre-Dame katedrálisban, majd a városházán hirdették ki, számos nagyúr, nemes és sok párizsi lakos jelenlétében, majd ezután következtek a kereszteszédések. Archives Nationales, Párizs, Párizs, K 949. N°. 24.

62 Chronique du Religieux de Saint-Denis i. m. I. 134–136.

sen nehézkesen működtek. A Párizsi Polgár állandóan arról panaszkodik, hogy semmi hír a zsinatról, semmi hír a burgundi hercegről, élénk figyelemmel követi az árak alakulását, a személyi változásokat a politikában és hitelt ad a legvadabb híreszteléseknek is.⁶³ A legrendszeresebb, legkiterjedtebbnek mondható hivatalos információs csatorna, a királyi kikiáltó tevékenysége viszont láthatólag nem idomult a lakosság érdeklődéséhez. A békék kivételével a nagypolitika eseményeiről alig számolt be. A fejük fölött zajló politikai történésekről a párizsiak egyrészt a király által a csatatérről hazaküldött levelekből, másrészt feltehetően az informális kommunikáció, a szomszédok közötti pletyka, a főúri háznép kiszivárogtatásai és a kocsmái beszélgetések útján szerezhettek tudomást és alkothattak véleményt. A modern újságok apróhirdetéseinek megfelelő mindennapi, helyi ügyeket, árakat, haláleseteket, összejöveteleket, üzleti lehetőségeket pedig a kikiáltók céhe közvetítette.

De vajon a közönség, a rendeletekben felseljő hatalmi párbeszéd másik szereplője, mire használta a kikiáltásokat? A kérdés nem meglepő, mióta a mikrotörténelem és más társadalomtörténeti irányzatok is rámutattak, hogy az egyén sohasem egyszerű befogadó a hatalommal, a hatalom parancsaival, a hatalom által sugallt ideológiával, vagy akár a társadalom felsőbb rétegeitől lefelé áramló tudással, szövegekkel szemben, hanem maga is alakítja, saját igényeihez formálja azokat, vagy éppen megkeresi a kiskapukat.⁶⁴ Így a párizsiak is használták valamire a hivatalos kikiáltásokat, csak éppen nem feltétlenül hírek szerzésére. Nyilvánvaló, hogy a szabályok, kötelezettségek ismerete haszonnal járt, hiszen betartásukkal elkerülhették az összeütközést a hatalommal. Egyéni stratégiáikat alakíthatták az éppen hatalmon levő párt és az ellenségnek, lázadónak kikiáltott párt közötti választásukkal. A Párizsi Polgár által közvetített értelmezésben a pártharcok a szabad fosztogatást tették lehetővé, és a leírásokból úgy tűnik, a nagyhatalmi harcok ürügyén sokan saját sérelmeiket torolták meg.⁶⁵ Bár a kihirdetett rendeletek legfontosabb célja nem a lakosság tájékoztatása volt a különféle eseményekről vagy politikai tervekről, az elhullajtott információmorzsákat vagy az ismétlődő biztonsági intézkedéseket a hallgatók továbbgondolhatták, értelmezhatték az informális beszélgetések során. 1405-ben a sorozatos szeptemberi közbiztonsági kikiáltásokat október elején egynapos tömeghisztéria, pánik követte, mindenki attól tartott, hogy az ellenség már a kapuk előtt áll.⁶⁶ A hatalmi szót végül sokan fordíthatták saját javukra, saját jogaik biztosítására: Aleaume

63 *Novák Veronika*: „Párizsban mindenki erről beszélt...” Hírek egy 15. századi Párizsi Polgár naplójában. *Aetas* 1999. 4. sz. 100–122.; *Colette Beaune*: La rumeur dans le Journal du Bourgeois de Paris. In: *La circulation des nouvelles au Moyen Age. XXIVe Congrès de la S. H. M. E. S.* (Avignon, juin 1993.) Paris–Rome, 1994. (Collection de l'École française de Rome 190. Série Histoire Ancienne et Médiévale 29.) 191–203.

64 *Carlo Ginzburg* híres munkája (*A sajt és a kukacok. Egy XVI. századi molnár világgépe*. Bp. 1991. [Mérleg]) azt mutatja be, hogy Menocchio, a molnár az általa olvasott vagy hallott szövegeket saját kultúrájának szemüvegén keresztül nézte, és így nagyban átértelmezte azokat. *R. Chartier* már idézett könyvében élesen szembeállítja egymással magukat a szövegeket és az olvasás során születő értelmezéseket, felhasználásokat. A mikrotörténelmi irányzat képviselői az embert mint aktív szereplőt állítják kutatásaik középpontjába, és nem a struktúrákat, makroszintű változásokat. *M. Fogel* és *N. Offenstadt*, némileg ezzel a szemlélettel ellentétesen kizárólag a hatalom nézőpontja felől közelítik meg a hivatalos kihirdetés jelenségeit.

65 *Journal* 12. A kikiáltás után sokan „összegyűltek és sok rosszat tettek annak ürügyén, hogy az Armagnac-okat gyilkolják”.

66 *Journal* 3.

Cachemarée végrehajtótól a kihirdetés után egy egész sor másolatot, kihirdetési bizonylatot kértek a hallgatóság tagjai mind a kedvezményezettek, mind a hátrányosan érintettek közül.

Összegzés

A Châtelet Régi Piros könyve nagyon sok, máshol nem vagy csak nagyon szűkszavúan megjelenő mozzanatát, vetületét mutatja be a kihirdetés formáinak, külsőségeinek. A részletesebben kirajzolódó formák mögött, azokon keresztül meg lehet ragadni a jelenleg lényegét is.

A kikiáltók működését mindig az információáramlás, ezen belül is a hivatalos híradás keretei között szokás vizsgálni, hiszen a király tudat valamit alattvalóival. Az eredeti királyi rendeleteket és a párizsi kereszteszódésekben kihirdetett szövegeket is ehhez jól illeszkedő diskurzus, érvelési rendszer határozza meg, amely az uralkodó és a társadalom párbeszéde, valamint a tudás témája körül csoportosul. Az új információ, amelyet a kihirdetett szövegek tartalmaztak, szinte kizárólag a gyakorlati tennivalókra vonatkozott, tiltások és parancsok formájában. A rendeletek bevezető részei nagyrészt az addigi ismeretek hivatalos értelmezését közvetítették (ki az ellenség, mi a jó megegyezés stb.), a párizsi utcákon elhangzó kikiáltások pedig leginkább a lakosságtól elvárt konkrét cselekvésre vonatkoztak, és még a királyi rendeletekhez képest is nagyon ritkán szolgáltak háttérinformációkkal (tárgyalunk az angolokkal, az Armagnac-ok az igazi ellenségek). A tudás motívumának hangsúlyozása szemben állt a hatalom titkának féltékeny őrzésével: a habermasi reprezentatív nyilvánosság modellje szerint a tényleges részvétel helyett a közönségnek be kell érnie ceremóniák szemlélésével.⁶⁷

A kikiáltás hatalmi aktusa ezzel összhangban egy meglehetősen rövid időre összesűrített, de igen összetett rituálé szerint zajlott le. A többszintű, más-más közönségnek szóló, eltérő tartalmú kihirdetések minden szinten több különböző funkciójú elemből épültek fel. A trombitászó a hatalmi megnyilvánulás ünnepélyes voltát emelte ki, a szöveg felolvasása biztosította az üzenet pontos átadását, a tiltások és parancsok ismételt elhangzása kiemelte a legfontosabb tudnivalókat, az oklevelek felmutatása hitelesítette az addig elhangzottakat, az esetleges kísérő harangozás pedig azt eredményezte, hogy kivétel nélkül mindenki értesüljön arról, hogy valami rendkívüli jelentőségű dologról van szó.

A párizsi helyszínnek vizsgálata még egy lépéssel tovább vezet az ismeretátadástól a hatalmi aktus felé vezető úton. Jóllehet a sok párizsi helyszín biztosított egyfajta válogatási lehetőséget a kihirdetésre váró rendelet tartalmának megfelelően, de nem eredményezte a város egész területének lefedését, hiszen általában elhanyagolták a külső kerületeket. A külvárosi utcák és a kapuk felé nyitás csak a fentebb említett néhány alkalommal jelenik meg a Piros könyvben és a királyi rendeletek hirdetési záradékaiban. Mi lehetett ennek az oka, hiszen így egész kerületek maradtak ki a hirdetésből, annak ellenére, hogy a kikiáltó egyes esetekben amúgy is több napig járta a várost, lett volna ideje a külső városrészek meglátogatására? Máshol is megfigyelhető, hogy a városi élet szereplői a térnek csak egy szeletét veszik birtokba. A 15. századi avignoni körmenetek csak nagyon ritkán, és akkor is hangsúlyozva a kilépés tényét, vonultak a 12. századi városfala-

⁶⁷ Jürgen Habermas: A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása. Vizsgálódások a polgári társadalom egy kategóriájával kapcsolatban. Bp. 1993. (Századvég könyvtár. Szociológia) 58–60.

kon túlra. Marc Venard ezt azzal magyarázza, hogy a vallásos rituálék, szokások csak nagyon lassan alkalmazkodtak a megváltozott, terjeszkedő város új körülményeihez.⁶⁸ A kikiáltók és a városi vezetés is ilyen maradiak lettek volna, hogy nem ébredtek rá a növekvő város megváltozott szükségleteire? Vagy ahogy Michèle Fogel gondolja, a monarchiának nem volt elég hatalma az egész tér lefedéséhez? A szokásos helyszínek hagyománya sem ad elégséges magyarázatot a kihirdetés hatékonyságának csökkenésére. A városközpont bevett helyeihez való ragaszkodás a kikiáltás funkcióját tünteti fel más színben. Valós célja nem az volt, hogy a városban mindenki ténylegesen meghallja a hatalom üzenetét. A kihirdetés kellő formák közötti, kellő helyszíneken történő kihirdetése a rendelkezés érvénybe lépését és számonkérhetőségét kellett, hogy eredményezze, ez volt a legfontosabb cél.

A kikiáltás intézménye érvényben maradt végig a francia Ancien Régime alatt, jóllehet először csatlakozott hozzá, majd túlsúlyra is jutott a nyomtatott szöveg a hivatalos kihirdetésben. Azonban akár szóban, akár írásban történt, akár az egyszerű rendeletek nyilvánosságra hozatalánál vagy a békekötések ceremoniális megünneplésénél, a kihirdetés hatalmi aktus, amely mind a központi vagy helyi hatalom szándékait, mind a társadalom, a hallgatóság egyéni vagy közösségi stratégiáit megjeleníti és mozgásba lendíti.

⁶⁸ *Marc Venard*: Itinéraires de processions dans la ville d'Avignon. *Ethnologie française* 7(1977) 55–62.

VERONIKA NOVÁK

AUTHORITY AT THE CROSSROADS: THE CRYING OUT OF NEWS IN
PARIS TOWARDS THE END OF THE MEDIEVAL ERA

At the end of the Middle Ages, the crying out of news was one of the everyday means of official communication between French rulers and their subjects: this was how the community learnt of ordinances and peace agreements. Recent research has examined the social, power-related and anthropological aspects of this phenomenon.

The study explores the practice of crying out news on the basis of surviving written documents of the Parisian public administration headquarters, using primarily the records of the *Livre Vieil Rouge* which are to be found at the *Archives Nationales* (Paris): the *Livre* contains numerous proclaimed texts as well as several proclamation notebooks and provisions describing the circumstances of crying out news – all dating from the 1390–1400s. Meanwhile the features of the audience may be revealed on the basis of chronicles and diaries.

An analysis of proclaimed ordinances casts light on the intentions of the authorities: in their formulas and arguments, they placed great emphasis on the importance of a dialogue between society and the authorities. However, in practice all of this is forgotten, and the information passed to subjects is dwarfed by acts of authority, commands and prohibitions.

The proclamation notebooks can be used to reconstruct the extremely complex rituals of proclamation, which include written texts, verbalisation, sights and sounds. Until now there has been no analysis of the crying out of news and its precise use of social space. Importantly, therefore, the study includes a list of so-called “public places” and analyses the power significance of the use of space. Another novel approach used in the study is an investigation of the social use and monopolisation of the crying out of news; previous research had focussed exclusively on its power aspects.

The crying out of news appears, on the basis of the investigation, to be an act of power that can be well captivated: the central authority carefully preserves the secrets of government, while at the same time transmitting its commands and prohibitions to society in accordance with a complex ritual. Rituals, text modifications and site selections all overshadow the informative side of the crying out of news, because the real objective was not that everyone should find out about something, but that, under proper circumstances and adhering to custom, royal ordinances and the royal will should be enforced or accomplished.